

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ (USAID/FINREP-II)

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

23-25 вересня 2014 р.

ЗАГАЛЬНЕ ОБГОВОРЕННЯ: ЩО ТАКЕ РИЗИК?

- ▶ Страх
- ▶ Передбачуваність або непередбачуваність
- ▶ Пожвавлення
- ▶ Правильне або помилкове сприйняття
- ▶ Чи визначають гроші ризик? Або ризик — гроші?
- ▶ Чи є ризик довгостроковим або короткостроковим? Або безстроковим?
- ▶ Ризик створюють люди? Чи інструменти?
- ▶ Яку роль відіграють жадібність і страх у поведінці на ринку?

ВВЕДЕННЯ В РИЗИКИ

Ризики, які можна пом'якшити

- Ринковий
- Класу активів
- Конкретного активу
- Контрагента
- Технічний (не всі види)
- Якісний
- Кількісний
- Економічний (не всі види)
- Регуляторний
- Мінливості
- Клієнта

Ризики, які неможливо пом'якшити

- Кадровий (деякі види — можливо)
- Обставин непереборної сили
- Політичний (деякі види — можливо)
- Кримінальний (деякі види — можливо)
- Глобальний
- Країни (деякі види — можливо)
- Виконання
- Ліквідності

ПЕРЕВІРЯЙ, ВИЯВЛЯЙ, КОНТРОЛЮЙ, КЕРУЙ, ВИКОНУЙ!

- Система управління ризиком
- Система внутрішнього контролю
- Юридична служба та служба «комплаєнс»

ПРАВЛІННЯ КОМПАНІЇ: ХТО ВСІМ КЕРУЄ?

Комітет з аудиту та
внутрішнього контролю

Фінансовий комітет

Комітет з ризику

Розвиток бізнесу

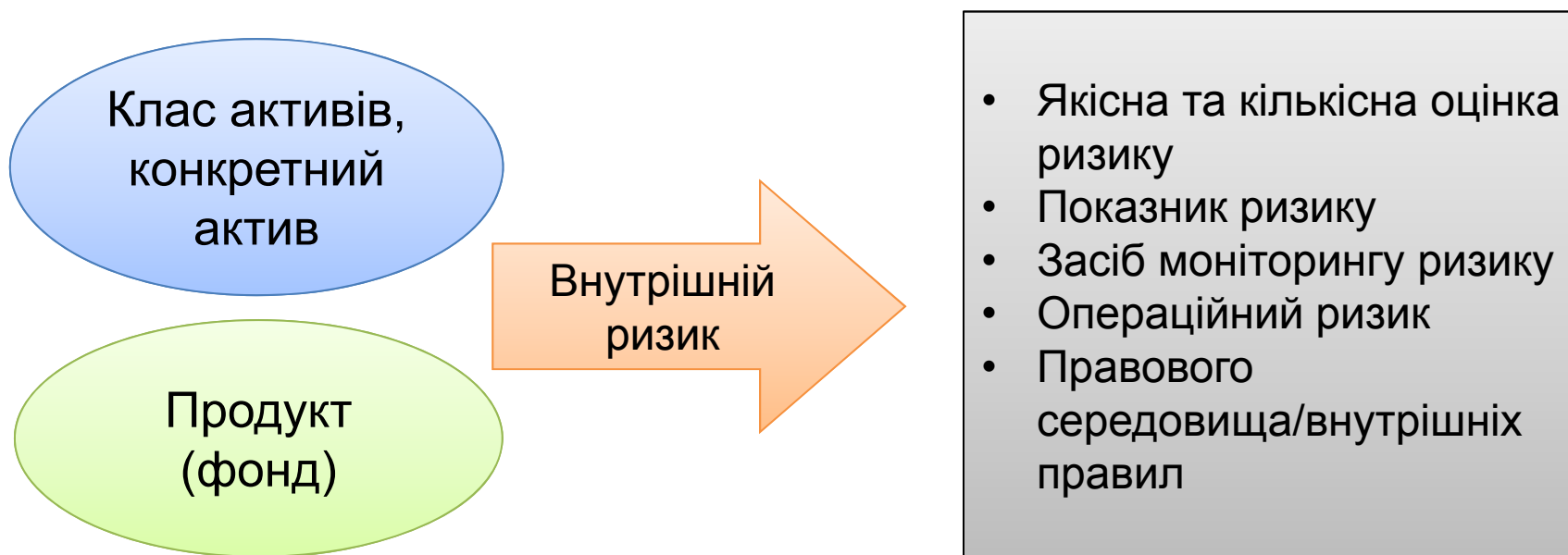
ЛОГІКА ВИЗНАННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ НАСТАННЯ ПОДІЇ ТА НАСЛІДКІВ

- ▶ Ризик – це подія, яку можна передбачити та іноді оцінити (з точки зору частотності виникнення, величини, часу виникнення або несподіваності)
- ▶ Ризики, які всіх нас просять зменшити або ліквідувати, є водночас передбачуваними та/або непередбачуваними як подія (в реальності вони всі є передбачуваними як такі, що в принципі можуть виникнути, але необов'язково передбачуваними з точки зору часу виникнення та/або величини)
- ▶ Встановлення показників передбачуваності ризикової події та величини ризику надає нам основний інструмент управління ризиками
- ▶ Інші ризики також є логічними та передбачуваними. У разі вчинення певних дій настають наслідки і в разі відсутності дій також є наслідки, і у разі будь-яких інших проявів між цими двома кінцями спектру також є наслідки. Я називаю це “ризиками наслідків”, які виникають в результаті дій та/або бездіяльності

ПОБУДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА НАСЛІДКІВ

РИЗИКИ ПРОДУКТУ – ПОСЛУГ – НАПРЯМКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

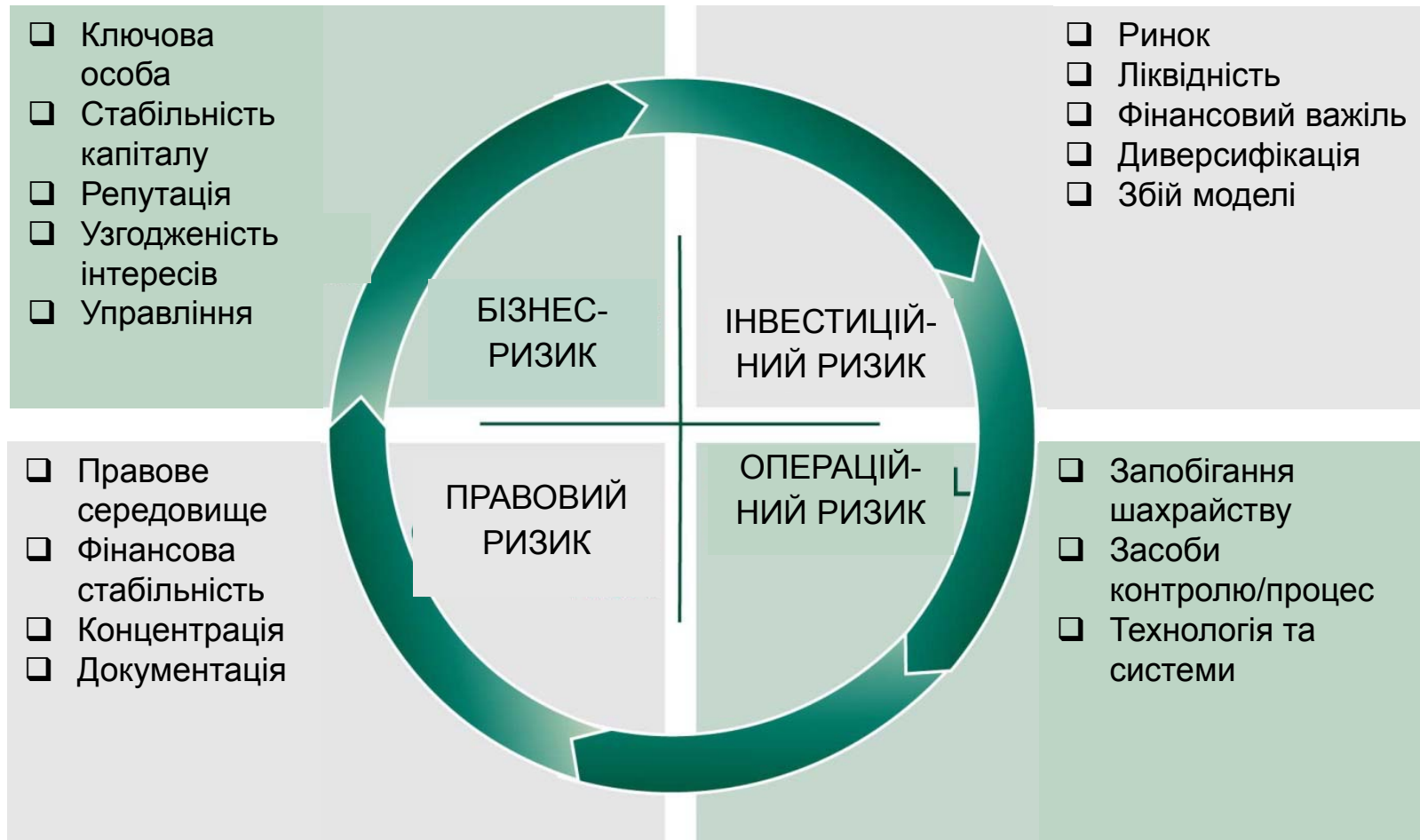

КОМПЛЕКСНИЙ БІЗНЕС-РИЗИК

ЧОТИРИ РІВНІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-РИЗИКОМ

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Кадри

- Інсайдерська торгівля
- Шахрайська практика продажу
- Розкрадання коштів
- Несанкціоновані рішення
- Накрутка кількості рахунків
- Фальсифікація документів
- Несанкціонована торгівля
- Конфлікт інтересів
- Фальсифікація загальної інформації
- Шахрайські операції
- Корупція
- Маніпулювання
- Приховування відомостей про володіння акціями
- Перевищення лімітів торгівлі / кредитів

Правове середовище

- Порушення законодавства про цінні папери
- Порушення ліцензійних вимог
- Порушення стандартів та кодексу етики (CPO)
- Порушення валютного законодавства
- Порушення внутрішніх правил та інструкцій з дотримання законодавства
- Порушення інших законів та нормативних актів, пов'язаних з фінансовими питаннями

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Пов'язані з активами

- Волатильність класу активів
- Волатильність активу всередині класу
- Концентрація класу активів або активу всередині класу (відсутність належної диверсифікації)
- Кредитний рейтинг
- Рейтинг акцій / цінних паперів
- Загальне економічне середовище
- Середовище конкретної галузі економіки (охорона здоров'я, харчування, енергетика тощо)
- Інструментарій (ф'ючерси, опціони, валюта, метали)
- Розділення активів / коштів

Контрагенти/третя сторона

- Покупець
- Продавець
- Кредитний / фінансовий стан покупця/продавця
- Клірингова установа (метчінг, ліквідність, фінансовий стан)
- Відповідальне зберігання (схоронність)
- Розділення фондів/активів
- Фінансовий стан та ліквідність фондової біржі
- Ризик клієнта (фінансовий, важіль/маржа)

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Операційний

- Порядок ведення обліку
- Порядок ведення документації
- Внутрішній моніторинг та звітність
- Інтеграція з внутрішнім аудитом
- Інтеграція з правозастосуванням
- Оброблення операцій
- Оцінка активу
- Належні обчислення
- Моніторинг регуляторної бази/звітність
- Бізнес-процес
- Фінансовий процес
- Безпека та захист даних
- Розподіл обов'язків
- Торговельні/фінансові ліміти

Технологічний

- Збій в роботі бази даних
- Комп'ютерний збій
- Загальний збій
- Збій в роботі систем зв'язку
- Відключення електроенергії
- Порухення системи захисту
- Несанкціонований доступ
- Резервний план у випадку форс-мажору
- Достовірність вхідних даних
- Достовірність вихідних даних
- Цілісність системи управління ризиками
- Компетентний персонал

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Стратегічний

- Бізнес-планування/розробка
- Розробка продуктів
- Пропозиція послуг
- Створення іміджу/бренду
- Зв'язки з клієнтами
- Зв'язки з громадськістю
- Роль технології
- Кадрова стратегія
- Внутрішня діяльність
- Зовнішня діяльність

Кліринг

- Фінансова життєздатність
- Розподіл ризиків
- Оброблення операцій
- Ризик контрагента
- Ціноутворення
- Торговельні розрахунки
- Моніторинг величини ризику

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Депозитарний

- Безпека
- Цілісність
- Аудит
- Фінансова життєздатність
- Ідентифікація (власник)

Пов'язаний з клієнтами

- Знай свого клієнта
- Задоволення клієнтів
- Зв'язки з клієнтами
- Конфлікт інтересів
- Повноваження
- Розсуд
- Відмивання грошей
- Інсайдерська торгівля
- Дослідження
- Шахрайство
- Кредит
- Порядок подання скарг

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Валютний

- Виконання
- Ціноутворення
- Ліквідність
- Фінансова життєздатність
- Прозорість
- Маніпулювання
- Контрагент

Ринковий

- Волатильність
- Економічний
- Політичний
- Ліквідність
- Прозорість
- Довіра
- Інструментарій
- Сприйняття
ринком/неправильне
сприйняття
- Грошові потоки
- Короткий/довгий

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Економічний

- ВВП
- Інфляція
- Грошово-кредитна політика
- Доступ до боргу/кредиту
- Процентні ставки
- Політика центробанку
- Валютний курс
- Платіжний баланс / Резерви
- Рівень безробіття
- Бюджетні видатки/доходи
- Оподаткування
- Довіра з боку клієнтів
- Рівень споживчих витрат/заощадження
- Початок будівництва

Іноземної валюти / металів

- Оцінка портфелю
- Кредитний ризик
- Волатильність валютного курсу
- Довіра до хеджування
- Ліквідність
- Розділення металів
- Запас металів
- Двойний облік запасів
- Інструментарій хеджування
- Ризик контрагента
- Життєздатність кредиту

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Політичний

- Парламентська стабільність
- Правозастосування
- Корупція
- Вибори
- Конфлікт (класовий, релігійний, транскордонний)
- Місцевий та федеральний процес
- Прозорість

Форс-мажор

- Немає ясності у владі
- Боротьба за владу
- Бунт/захоплення влади
- Війна
- Терористичний акт
- Політичне вбивство
- Страйк
- Пов'язаний з погодою
- Пов'язаний з комунальними службами

ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ РИЗИКІВ

Репутація

- Зв'язки з громадськістю
- Зв'язки із засобами масової інформації
- Газети, Інтернет, Телебачення,
- Чутки
- Бізнес-вплив
- Особистий вплив
- Брендний/імеджевий вплив
- Регуляторний вплив

Корпоративне управління

- Збій у процесі
- Збій у нагляді
- Збій у моніторингу
- Збій у зв'язку / звітності
- Збій у плануванні
- Збій у контролі/дисципліні
- Збій у дії положення
- Збій у забезпеченні дотримання правил та процедур (внутрішніх/зовнішніх)
- Збій у внутрішньому аудиті
- Збій у забезпеченні дотримання законодавства
- Збій у СУР (RMS) (Система управління ризиками)
- Збій функціональний кадровий
- Збій у сфері управлінської відповідальності/нагляду

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ДЛЯ КОМПАНІЙ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ

1. Портфель: Ризики, притаманні активам

- Системний ринковий ризик
- Ризик класу активів
- Ризик конкретного активу
- Валютний ризик
- Ціновий ризик
- Ризик управління грошовими коштами

2. Ризик третіх осіб/контрагентів

- Ризик депозитарію
- Ризик зберігання
- Ризик клірингу
- Безпека фонду (розмежування та фінансовий стан)
- Правовий ризик

3. Інші зовнішні та внутрішні ризики

- Ризик дотримання вимог (уряду, державних органів, ринку, галузевих стандартів, внутрішніх правил)
- Ризик авторизації
- Ліміти торгівлі
- Правила керування портфелем (класи активів, концентрації, левериджу, період утримання, конфлікти, дослідження)
- Системи інформатизації
- Обставини непереборної сили
- Економічний/політичний ризик
- Компетентність
- Розкриття інформації та декларування (винагорода, підхід, облік і прозорість діяльності)
- Робота з клієнтами та комунікація
- Фінансова платоспроможність
- Корпоративне управління

РЕГУЛЯТИВНІ КІЛЬКІСНІ НОРМАТИВИ ДЛЯ КОМПАНІЙ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

Зразок кількісних нормативів, установлених українським законодавством:

- ▶ Коефіцієнт покриття зобов'язань власним капіталом — відношення розміру зобов'язань до власного капіталу: $K_{пз} = \text{зобов'язання} / \text{власний капітал}$
- ▶ $K_{пз}$ не повинен перевищувати 1.
- ▶ Коефіцієнт фінансової стійкості компанії — відношення власного капіталу до вартості активів: $K_{фс} = \text{власний капітал} / \text{вартість активів}$
- ▶ $K_{фс}$ має бути не менше 0,5.

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ

З метою уникнення та мінімізації ризиків компанії законодавство України встановлює обов'язковість створення систем управління ризиками (СУР), процесів внутрішнього аудиту та корпоративного управління. СУР має бути незалежною внутрішньою структурою, що підпорядковується лише найвищому органу управління компанії. СУР утворюється на підставі положення — документу, підписаного найвищим органом управління. У положенні мають бути визначені обов'язки та завдання осіб, які відповідають за функціонування СУР.

Головними , але не виключними завданнями СУР є, зокрема:

- ▶ Виявлення ризиків
- ▶ Вимірювання ризиків
- ▶ Якісне та кількісне оцінювання ризиків
- ▶ Визначення заходів із запобігання та мінімізації впливу ризиків
- ▶ Моніторинг ризиків
- ▶ Контроль за прийнятним для установи рівнем ризику
- ▶ Розробка моделей оцінки ризику
- ▶ Визначення ефективності СУР та її удосконалення
- ▶ Визначення функціональності, що застосовується
- ▶ Дотримання інвестиційної декларації та збереження активів ІСІ

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

Додатково до СУР компанія зобов'язана утворити службу **внутрішнього аудиту**, яка функціонує спільно з СУР. Окрім СУР та служби внутрішнього аудиту компанія має запровадити належні та ефективні правила, структуру та процедури корпоративного управління.

Служба внутрішнього аудиту (забезпечення належного функціонування СУР, корпоративного управління, управління фінансовими ризиками, дотримання вимог законодавства тощо):

- ▶ Здійснення нагляду над діяльністю
- ▶ Загальне дотримання вимог нормативно-правових актів/внутрішніх документів
- ▶ Розгляд фінансових результатів
- ▶ Співробітництво з незалежними аудиторами та Комітетом Наглядової ради з питань аудиту
- ▶ Кваліфікація та діяльність працівників по роботі з персоналом
- ▶ Виконання конкретних функцій

Незалежна структура, підпорядкована найвищому органу управління установою.

СИСТЕМНИЙ НАГЛЯД

Пруденційний нагляд

Загальний системний нагляд здійснюється уповноваженими органами у сфері регулювання фінансових послуг

- a) Фінансовий стан
- b) Керівництво
- c) Результати діяльності компанії
- d) Дотримання нормативних документів і вимог
- e) Фінансові операції
- f) Системи зниження ризику

Органи нагляду оцінюють дотримання встановлених вимог і нормативів за такими напрямками пруденційного нагляду:

1. Ліквідність
2. Капітал/платоспроможність
3. Прибутковість
4. Якість активів/транзакційний ризик
5. Якість персоналу та керівництва
6. Дотримання законодавства про фінансові послуги

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ АКТИВІВ: ЧИ ЗАБЕЗПЕЧУЄ ВОНА ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ?

Склад і структура активів інституту спільного інвестування (ICI)

Для пайових і корпоративних інвестиційних фондів

Активи ICI:

Грошові кошти (у т.ч. в іноземній валюті), банківські метали, об'єкти нерухомості, цінні папери, цінні папери іноземних держав та інших іноземних емітентів, корпоративні облігації, майнові права/вимоги.

Перелік активів, які не можуть входити до складу активів ICI, є великим. До нього входять, головним чином, цінні папери афілійованих та пов'язаних осіб, цінні папери інших осіб, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів, цінні папери з кредитним рейтингом, нижчим від інвестиційного, цінні папери емітентів, які своєчасно не здійснили розкриття інформації або не є зареєстрованими.

КЛАСИЧНА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ

Як розібратися в піраміді ризику інвестицій

Великий ризик сполучений з великими прибутками. Обдумуючи наявні варіанти, насамперед, слід визначити місце потенційних інвестицій у піраміді інвестиційного ризику.

Source: "Taking Control," Wells Fargo Advisors Guide.

ОБМЕЖЕННЯ ТА ВИМОГИ ВСТАНОВЛЕНО ПО КАТЕГОРІЯХ

Фактично, визначено три категорії фондів, які зобов'язані згідно з законом контролювати ризики шляхом застосування різноманітних обмежень і вимог. Для кожної з категорій встановлено відповідні вимоги та обмеження.

- ▶ Диверсифіковані
- ▶ Недиверсифіковані
- ▶ Спеціалізовані

ДИВЕРСИФІКОВАНІ ФОНДИ

Вимоги щодо диверсифікації складу та структури активів диверсифікованих фондів:

Ключовими є такі вимоги:

- сумарна вартість цінних паперів одного емітента в активах ІСІ не перевищує 10 відсотків загального обсягу цінних паперів відповідного випуску цінних паперів такого емітента
- сумарна вартість цінних паперів, які становлять активи ІСІ в обсязі, що перевищує 5 відсотків загального обсягу випуску цінних паперів, на момент їх придбання не перевищує 40 відсотків вартості чистих активів

не менш як 80 відсотків загальної вартості активів диверсифікованого ІСІ повинні становити

- кошти, у тому числі на банківських депозитних рахунках
- ощадні (депозитні) сертифікати
- банківські метали
- облігації підприємств і місцевих позик
- державні цінні папери
- цінні папери (високоякісні)

Намір установлення таких правил полягає в уникненні концентрацій портфелю та створенні диверсифікованого портфелю

ОБМЕЖЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ ДЛЯ ДИВЕРСИФІКОВАНИХ ФОНДІВ

Обмеження, встановлені для диверсифікованих фондів: ІСІ диверсифікованого виду забороняється

1. Розміщувати в цінні папери банків та банківські метали більше ніж 20 відсотків загальної вартості активів ІСІ.
2. При цьому забороняється інвестувати понад 10 відсотків загальної вартості активів ІСІ в цінні папери та зобов'язання одного банку
3. Додатково інвестувати в цінні папери та зобов'язання однієї юридичної особи (крім банку) більше ніж 5 відсотків загальної вартості активів ІСІ
4. Інвестувати у державні цінні папери та цінні папери, забезпечені державною гарантією, більше ніж 50 відсотків загальної вартості активів ІСІ При цьому забороняється інвестувати понад 10 відсотків загальної вартості активів ІСІ у цінні папери одного випуску
5. Інвестувати в цінні папери органів місцевого самоврядування більше ніж 40 відсотків загальної вартості активів ІСІ При цьому забороняється інвестувати понад 10 відсотків загальної вартості активів ІСІ у цінні папери органів місцевого самоврядування одного випуску
6. Інвестувати в цінні папери з фіксованим доходом, доходи за якими гарантовано урядами іноземних держав, більше ніж 20 відсотків загальної вартості активів ІСІ; при цьому забороняється придбавати або додатково інвестувати в цінні папери, доходи за якими гарантовано урядом однієї іноземної держави, більше ніж 10 відсотків загальної вартості активів ІСІ

ОБМЕЖЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ ДЛЯ ДИВЕРСИФІКОВАНИХ ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ФОНДІВ

Обмеження, встановлені для диверсифікованих фондів: ІСІ диверсифікованого виду забороняється

1. придбавати або додатково інвестувати в акції та облігації іноземних емітентів, які допущені до торгів на організованих фондових ринках іноземних держав, більше ніж 20 відсотків загальної вартості активів ІСІ
2. Інвестувати в інші активи, передбачені законодавством України, більше ніж 5 відсотків загальної вартості активів ІСІ
3. Інвестувати в об'єкти нерухомості більше ніж 10 відсотків загальної вартості активів ІСІ
4. Вартість цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовій біржі, не може становити більше ніж 20 відсотків загальної вартості активів ІСІ

Метою цих обмежень є уникнення ризику концентрації за емітентами й класами активів, і підтримання диверсифікації.

Склад та структура портфелю активів спеціалізованих фондів:

До спеціалізованих фондів належать:

1. Фонди грошового ринку,	4. Фонди акцій,
2. Фонди державних цінних паперів,	5. Індексні фонди,
3. Фонди облігацій,	6. Фонди банківських металів (наразі незрозуміло, який режим встановлено для деривативів)

СТРУКТУРА ТА СКЛАД ПОРТФЕЛЮ

Вимоги до складу та структури портфелю активів недиверсифікованих ІСІ (крім венчурних фондів):

1. Вартість нерухомості та цінних паперів, які не допущені до торгів на фондовій біржі, не може становити більше ніж 50 відсотків загальної вартості активів ІСІ недиверсифікованого виду
2. Векселі та ощадні (депозитні) сертифікати не можуть становити більш як 30 відсотків вартості активів ІСІ недиверсифікованого виду

Структура та склад активів венчурного фонду:

Активи венчурного фонду можуть повністю складатися з коштів, нерухомості, корпоративних прав, прав вимоги та цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовій біржі. До складу активів можуть входити боргові зобов'язання, оформлені вексями, заставними, договорами відступлення права вимоги, позики та в інший спосіб, не заборонений законодавством. Строк усунення порушень більшості встановлених вимог становить 30 днів.

УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМ РИЗИКОМ

Внутрішні правила та процедури оцінки і управління ризиками, пов'язаними з інвестуванням пенсійних активів: Компанія, яка провадить діяльність з управління пенсійними активами, зобов'язана визначити внутрішні правила та процедури, сукупність яких становить систему (системи) управління ризиками.

Основні завдання СУР:

1. Виявлення та класифікація ризиків
2. Кількісне та якісне оцінювання цих ризиків
3. Визначення заходів з уникнення або зниження ризику
4. Здійснення моніторингу ризиків та формування системи відповідної звітності за результатами моніторингу

Законодавство виділяє дві основні групи ризиків: фінансові та операційні ризики, безпосередньо пов'язані з управлінням активами:

- кредитний ризик: ризик недобросовісності контрагента, якість відповідного інструмента (з рейтингом чи без)
- Інвестиційний (ринковий) ризик — це поточний чи майбутній ризик фінансових втрат, пов'язаних зі змінами ціни, ситуації на ринку, процентних ставок
- Ризик ліквідності - неможливість використання пенсійних активів як безпосереднього засобу платежу або неспроможність їх швидкого переведення у грошову форму
- Формування обсягу та якості активів із урахуванням потреб у ліквідності та витрат

ОПЕРАЦІЙНІ РИЗИКИ

Операційні ризики.

Ці ризики стосуються шахрайства з боку працівників, неналежної організації звітності та/або обліку, документообігу та внутрішнього контролю, неефективності функціонування СУР, прийняття помилкових рішень посадовими особами та працівниками.

Основними заходами щодо мінімізації операційних ризиків є:

1. Захист даних, конфіденційність, ідентифікація працівників, безпека даних,
2. Зберігання та захист документів
3. Застосування стандартів бухгалтерського обліку й належних правових процедур
4. Дотримання вимог щодо документообігу

Реалізація управління ризиками:

Визначення внутрішніх правил і процедур щодо обмеження та уникнення ризиків Утворення адміністративних та управлінських служб з кількісної та якісної оцінки ризиків
Визначення внутрішніх і зовнішніх чинників.

РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Реалізація управління ризиками:

**Визначення внутрішніх правил і процедур щодо обмеження та уникнення ризиків
Утворення адміністративних та управлінських служб з кількісної та якісної оцінки ризиків
Визначення внутрішніх і зовнішніх чинників.**

- ▶ Розроблення та затвердження внутрішніх правил та процедур щодо обмеження або уникнення ризиків, пов'язаних з інвестуванням пенсійних активів
- ▶ Розроблення заходів, спрямованих на обмеження та пом'якшення наслідків негативного впливу ризиків, пов'язаних із зовнішніми факторами
- ▶ Визначення працівника (або підрозділу), відповідального за функціонування СУР, незалежного від працівників, відповідальних за проведення операцій з інвестування пенсійних активів
- ▶ Здійснення внутрішнього контролю за систематичним проведенням відповідальним працівником (або підрозділом) аналізу структури, дохідності, якості, ліквідності активів пенсійного фонду, наявності збиткових позицій та інших ризиків, які пов'язані з інвестуванням пенсійних активів
- ▶ Надання інформації раді пенсійного фонду з періодичністю, визначеною інвестиційною декларацією та/або договором про управління активами, щодо основних ризиків, які впливали на діяльність пенсійного фонду за звітний період, та запроваджених заходів стосовно їх попередження

ЩО ТАКЕ «СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ» І ДЕ ЇХ МІСЦЕ?

Вимоги до розкриття інформації (правові ризики)

Установлено вимоги щодо підвищення кваліфікації осіб, відповідальних за функціонування СУР, зокрема, шляхом вивчення міжнародної практики управління ризиком.

- ▶ Здійснення періодичного перегляду (щонайменше один раз на рік) внутрішніх положень та процедур СУР та в разі необхідності внесення до них змін
- ▶ Працівник (або підрозділ), відповідальний за функціонування СУР, повинен підпорядковуватися безпосередньо керівнику Особи, мати повноваження щодо доступу до інформації, необхідної для оцінювання ризиків, та виконувати такі функції:
  - отримувати інформацію, необхідну для здійснення якісного та кількісного оцінювання ризиків, а також забезпечення безперервного моніторингу та контролю за різними видами ризиків
  - розробляти та регулярно удосконалювати засоби і методики аналізу ризиків, у тому числі здійснювати їх тестування
  - здійснювати моніторинг інформації щодо позицій та цін на ринках фінансових інструментів залежно від обраної стратегії (ступеня ризикованості) формування інвестиційного портфеля пенсійного фонду
  - регулярно надавати звітність керівнику Особи щодо проведеної роботи, фактів, чинників і розмірів втрат, спричинених факторами операційного ризику, а також постійно вдосконалювати якість подання такої звітності
  - надавати рекомендації керівнику Особи щодо напрямів подальшого вдосконалення СУР, у тому числі щодо коригування допустимих меж ризиків та інших обмежень або заборон проведення певних операцій з пенсійними активами

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

Організація і проведення внутрішнього аудиту (в учасників ринку та в депозитарній установі)

Це Положення поширюється на професійних учасників фондового ринку (крім банків) та Центральний депозитарій цінних паперів (далі - професійні учасники).

- ▶ **адекватність системи внутрішнього контролю** - відповідність системи контролю специфічним конкретним умовам та індивідуальному принципу з урахуванням планів і посад окремих керівників та їх особистих якостей, що необхідні для підвищення результативності й ефективності дій
- ▶ **активи професійного учасника** - накопичені протягом діяльності установи ресурси, які в майбутньому приносять економічну вигоду і сприяють отриманню прибутку
- ▶ **висновок** - документ, який складається за наслідками проведення перевірки діяльності професійного учасника службою внутрішнього аудиту (контролю)
- ▶ **звіт** - документ, який складається за наслідками проведеної роботи за рік і містить інформацію про підсумки діяльності служби внутрішнього аудиту (контролю)

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Організаційна структура служби внутрішнього аудиту:

- ▶ Служба внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника створюється вищим органом управління або наглядовою радою шляхом утворення у складі професійного учасника структурного підрозділу або визначення окремої посадової особи для проведення внутрішнього аудиту (контролю).
- ▶ Служба внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника підпорядковується наглядовій раді, а у разі, якщо законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, - вищому органу управління професійного учасника, та звітує перед ними.
- ▶ Структурний підрозділ служби внутрішнього аудиту (контролю) організаційно не залежить від інших підрозділів професійного учасника.
- ▶ Діяльність служби внутрішнього аудиту (контролю) здійснюється на підставі положення про службу внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника, яке розробляється професійним учасником.
- ▶ Положення про службу внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника затверджується рішенням наглядової ради, а у разі, якщо законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, - вищим органом управління професійного учасника.

НОРМИ І ПРАВИЛА: ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

Положення про службу внутрішнього аудиту (контролю) має містити, зокрема:

- ▶ цілі та принципи діяльності служби внутрішнього аудиту (контролю)
- ▶ основні завдання служби внутрішнього аудиту (контролю)
- ▶ права та обов'язки служби внутрішнього аудиту (контролю)
- ▶ порядок проведення перевірок діяльності професійного учасника та оформлення результатів перевірки
- ▶ координацію діяльності служби внутрішнього аудиту (контролю) з іншими напрямками діяльності професійного учасника
- ▶ Посадова особа служби внутрішнього аудиту (контролю) (крім Центрального депозитарію цінних паперів) визначається з числа посадових осіб професійного учасника фондового ринку.
- ▶ Структурний підрозділ служби внутрішнього аудиту (контролю) утворюється у кількості не менше двох працівників професійного учасника, із складу яких призначається керівник.

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА УНИКНЕННЯ ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ: ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

Взаємодія з керівництвом та потенційні конфлікти:

Працівником структурного підрозділу, посадовою особою служби внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника не може бути призначена особа, яка:

1. має судимість за корисливі злочини і за злочини у сфері господарської діяльності, не зняту або не погашену в установленому законом порядку
2. за вироком суду, який набрав законної сили, позбавлена права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю
3. виконує обов'язки працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу
4. є головою виконавчого органу
5. є головним бухгалтером.

Звітність служби внутрішнього аудиту:

Служба внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника звітує перед наглядовою радою, а у разі, якщо законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, - перед вищим органом управління професійного учасника, не рідше ніж один раз на рік.

ФУНКЦІЇ: ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

Основні завдання і функції служби внутрішнього аудиту:

- ▶ сприяння адекватності системи внутрішнього контролю професійного учасника та операційних процедур;
- ▶ здійснення неупередженої та об'єктивної оцінки фінансової, операційної, інших систем і процедур контролю, оцінка та аналіз виконання посадовими особами і персоналом професійного учасника установчих документів, внутрішніх документів щодо провадження професійної діяльності на фондовому ринку;
- ▶ впровадження ефективної, достовірної та повної інформаційної системи управління для своєчасного виявлення та усунення недоліків і порушень у здійсненні фінансових операцій;
- ▶ надання на схвалення наглядовій раді, а у разі, якщо законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, - вищому органу управління професійного учасника, пропозицій з оцінки та управління ризиками, з оцінювання розміру, напряму та розподілу ризиків у діяльності професійного учасника;
- ▶ своєчасне виявлення порушень та недоліків у діяльності професійного учасника, підготовка пропозицій та опрацювання оптимальних рішень щодо їх ліквідації, усунення причин виникнення порушень та недоліків у процесі діяльності професійного учасника;

ФУНКЦІЇ: ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

Основні завдання і функції служби внутрішнього аудиту:

- ▶ розробка рекомендацій з недопущення виникнення негативних наслідків у діяльності професійного учасника у майбутньому;
- ▶ виявлення в межах своїх повноважень вчинених і запобігання майбутнім порушенням у системі внутрішнього контролю, а також попередження випадків будь-яких ризиків;
- ▶ виявлення сфер потенційних збитків для професійного учасника, сприятливих умов для шахрайства, зловживань і незаконного присвоєння коштів професійного учасника;
- ▶ надання наглядовій раді, а у разі, якщо законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, - вищому органу управління професійного учасника, звітів про результати проведення внутрішнього аудиту (контролю) і пропозицій щодо поліпшення чинної системи внутрішнього контролю не рідше ніж один раз на рік.
- ▶ На службу внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника можуть покладатися інші завдання, пов'язані з діяльністю професійного учасника.
- ▶ У разі входження професійного учасника до фінансової групи або підгрупи завдання служби внутрішнього аудиту (контролю) можуть бути доповнені з урахуванням вимог законодавства до відповідної фінансової групи або підгрупи.

ПОВНОВАЖЕННЯ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Повноваження та права служби внутрішнього аудиту:

Служба внутрішнього аудиту (контролю) має право:

- ▶ ознайомлюватися з усією документацією професійного учасника та здійснювати нагляд за поточною діяльністю професійного учасника, а також вимагати письмові пояснення від окремих посадових осіб та працівників щодо виявлених недоліків у роботі;
- ▶ визначати відповідність дій та операцій, що здійснюються працівниками професійного учасника, вимогам законодавства України, у тому числі нормативно-правовим актам Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішенням професійного учасника, які визначають політику та стратегію професійного учасника, процедуру прийняття і реалізацію рішень, організацію обліку та звітності;
- ▶ перевіряти розрахунково-касові документи, правочини професійного учасника, фінансову і статистичну звітність, іншу документацію, а у разі необхідності - наявність готівки, інших цінностей, які знаходяться у професійного учасника;
- ▶ перевіряти документи, пов'язані зі здійсненням фінансового моніторингу;
- ▶ залучати у разі необхідності працівників інших структурних підрозділів професійного учасника для виконання поставлених перед службою внутрішнього аудиту (контролю) завдань (за згодою керівників структурних підрозділів);

ПОВНОВАЖЕННЯ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Повноваження та права служби внутрішнього аудиту:

- ▶ мати безперешкодний доступ до документів, що перевіряються, а також у приміщення, що використовуються для зберігання документів, матеріальних цінностей, отримувати інформацію, яка зберігається на магнітних та інших носіях інформації;
- ▶ з дозволу відповідних посадових осіб професійного учасника знімати копії з одержаних документів, у тому числі копії файлів, копії будь-яких засобів, що зберігаються в локальних обчислювальних мережах і автономних комп'ютерних системах, а також розшифрувати ці записи;
- ▶ при виявленні порушень законодавства, випадків розкрадань, допущених працівниками професійного учасника, рекомендувати наглядовій раді або вищому органу управління професійного учасника усунення їх від виконання обов'язків;
- ▶ при встановленні фактів зловживання службовим становищем працівниками професійного учасника повідомляти про такі випадки наглядову раду або вищий орган управління.
- ▶ Органи управління професійного учасника зобов'язані своєчасно реагувати на рекомендації служби внутрішнього аудиту (контролю).

ОБОВ'ЯЗКИ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Основні обов'язки служби внутрішнього аудиту:

- ▶ Проводити перевірки з метою здійснення оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю професійного учасника, її відповідності ступеню потенційного ризику, притаманного різним сферам діяльності професійного учасника, а також оцінювати його.
- ▶ Забезпечувати організацію постійного контролю за дотриманням працівниками професійного учасника встановлених процедур проведення операцій, функцій та повноважень згідно з покладеними на них обов'язками.
- ▶ Проводити розгляд фактів порушень працівниками професійного учасника законодавства, в тому числі нормативно-правових актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та стандартів професійної діяльності, внутрішніх документів, які регулюють діяльність професійного учасника.
- ▶ Інформувати виконавчий орган професійного учасника про недопущення дій, результатом яких може стати порушення законодавства, у тому числі нормативно-правових актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.
- ▶ Розробляти рекомендації щодо усунення виявлених порушень, покращення системи внутрішнього контролю та здійснювати контроль за їх виконанням.
- ▶ Забезпечувати схоронність та повернення одержаних від працівників професійного учасника документів на всіх носіях.
- ▶ Забезпечувати повноту документування кожного факту перевірки, оформлювати письмово висновки, де мають бути відображені усі питання, вивчені під час перевірки.

ЗДІЙСНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Проведення внутрішнього аудиту:

- ▶ Проведення перевірки діяльності професійного учасника здійснюється службою внутрішнього аудиту (контролю) відповідно до положення про службу внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника.
- ▶ Перевірки також можуть бути здійснені за окремими дорученнями наглядової ради, а у разі, якщо законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, - вищого органу управління професійного учасника.
- ▶ При проведенні внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника можуть бути передбачені такі етапи перевірки:
  - ▶ отримання повної інформації з питань, що перевіряються;
  - ▶ складання та виконання плану перевірки службою внутрішнього аудиту (контролю), в якому повинні бути відображені мета та процедури перевірки з урахуванням інформації про питання, що перевіряються;
  - ▶ проведення перевірки отриманої інформації на достовірність, оцінка ризику за операціями, що допомагає визначити, яку фінансову звітність необхідно проаналізувати, який розмір вибірки використати і які види аналітичних процедур провести;

ОФОРМЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Документування та звітність про проведення внутрішнього аудиту:

- ▶ здійснення документального підтвердження виконання всіх процедур проведення внутрішнього аудиту (контролю) шляхом підготовки документації аудиторської перевірки;
- ▶ складання висновку щодо результатів перевірки внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника.
- ▶ За результатами проведення перевірки внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника складається висновок, який підписує керівник (або особа, що тимчасово виконує обов'язки керівника) або начальник структурного підрозділу внутрішнього аудиту (контролю) професійного учасника.
- ▶ У висновку викладаються виявлені недоліки та порушення, що характеризують проведення відповідних фінансових операцій. Необхідно також зазначити причини, що створили умови для здійснення порушень, та надати свої пропозиції (рекомендації) про прийняття заходів щодо їх усунення. Висновок повинен містити оцінку стану діяльності професійного учасника.
- ▶ Для прийняття організаційних заходів висновок направляється наглядовій раді, а у разі, коли законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, - вищому органу управління професійного учасника.

ЛІЦЕНЗІЙНІ УМОВИ ПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Ліцензовані професійні учасники ринку

Професійна діяльність на фондовому ринку - діяльність з торгівлі цінними паперами провадиться торговцями цінними паперами - господарськими товариствами, для яких операції з цінними паперами є виключним видом діяльності, а також банками. Професійна діяльність на фондовому ринку - діяльність з торгівлі цінними паперами включає:

- дилерську діяльність;
- брокерську діяльність;
- андеррайтинг;
- діяльність з управління цінними паперами.

Вимоги, установлені цими Ліцензійними умовами, повинні виконуватись посадовими особами ліцензіата та ліцензіатами (торговцями цінними паперами, у тому числі банками) протягом усього строку провадження діяльності з торгівлі цінними паперами. Можна було б запропонувати запровадити пряме ліцензування фізичних осіб зі встановленням вимог щодо щорічного підвищення кваліфікації.

ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ, КВАЛІФІКАЦІЯ, ЛІЦЕНЗІЇ

Кваліфікаційні вимоги для одержання ліцензії:

- ▶ Ліцензіат (крім банку) при провадженні діяльності з торгівлі цінними паперами повинен мати власний капітал за даними фінансової звітності за рік у розмірі не меншому, ніж мінімальний розмір статутного капіталу, встановлений законодавством для певного виду професійної діяльності на фондовому ринку - діяльності з торгівлі цінними паперами (крім товариств, для яких другий фінансовий рік з дати їх створення ще не закінчився).
- ▶ Розмір зареєстрованого статутного капіталу повинен бути не меншим, ніж установлений законодавством щодо цінних паперів.

Торговець цінними паперами повинен дотримуватись таких вимог:

- частка статутного капіталу торговця цінними паперами, що належить іншому торговцю цінними паперами, не може перевищувати 10 відсотків;
- частка торговця цінними паперами разом з пов'язаними особами у статутному капіталі Центрального депозитарію цінних паперів не може становити більше 5 відсотків;
- частка торговця цінними паперами у статутному капіталі депозитарної установи не може становити більше 5 відсотків.

ОДЕРЖАННЯ ЛІЦЕНЗІЇ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Кваліфікаційні вимоги для одержання ліцензії:

- ▶ Ліцензіат (крім банку) для провадження професійної діяльності на фондовому ринку повинен мати у власності або в користуванні нежитлове приміщення, яке повністю відокремлене від приміщень інших юридичних осіб за місцезнаходженням, зазначеним у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців та у ліцензії, виданій Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та/або Комісією (крім випадку провадження цієї діяльності відокремленим підрозділом юридичної особи, який провадить професійну діяльність на підставі відповідної копії ліцензії).
- ▶ Для провадження діяльності відокремленим підрозділом ліцензіата на підставі відповідної копії ліцензії або спеціалізованим структурним підрозділом ліцензіата, який є невід'ємною частиною його внутрішньої організаційної структури та має інше місцезнаходження, ліцензіат повинен мати у власності або в користуванні нежитлове приміщення за місцезнаходженням такого підрозділу, яке повинно відповідати встановленим для цього приміщення вимогам.

СЕРТИФІКОВАНІ ФАХІВЦІ

Сертифіковані фахівці:

- ▶ Сертифіковані фахівці ліцензіата (у тому числі керівні посадові особи), його відокремлених підрозділів або спеціалізованих структурних підрозділів при провадженні діяльності з торгівлі цінними паперами повинні відповідати кваліфікаційним вимогам, установленим при отриманні ліцензії.
- ▶ У разі виникнення у ліцензіата (у тому числі у відокремлених або спеціалізованих структурних підрозділах) при провадженні діяльності з торгівлі цінними паперами за її окремими видами факту зменшення встановленої кількості сертифікованих фахівців (у тому числі керівних посадових осіб), установленої при отриманні ліцензії (копії ліцензії) або створенні спеціалізованого структурного підрозділу, але не менше ніж до одного фахівця, йому необхідно протягом трьох місяців відновити потрібну їх кількість та повідомити про це Комісію в установленому порядку.
- ▶ Сертифіковані фахівці торговця цінними паперами (його відокремлених та/або спеціалізованих структурних підрозділів), які відповідно до посадових обов'язків безпосередньо здійснюють професійну діяльність на фондовому ринку, не можуть одночасно працювати в інших підрозділах ліцензіата, які здійснюють інші види професійної діяльності, ніж торгівля цінними паперами, та в інших професійних учасниках фондового ринку.

ЯКИМИ Є ОBOB'ЯЗКИ ЛІЦЕНЗІАТА?

Обов'язки ліцензіата:

- ▶ Ділова репутація ліцензіата, а також особи (осіб), яка (які) здійснює(ють) повноваження одноосібного виконавчого органу (у разі якщо такі особи призначені головою та членами колегіального органу), керівника служби внутрішнього аудиту (контролю) та головного бухгалтера ліцензіата (крім банку) повинна відповідати вимогам, установленим нормативно-правовим актом Комісії, який регулює порядок та умови видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів), переоформлення ліцензії, видачі дубліката та копії ліцензії (далі - порядок та умови видачі ліцензії).
- ▶ Ліцензіат зобов'язаний мати обладнання, у тому числі не менше двох комп'ютерів з пристроєм для безперебійного електроживлення, а також засоби зв'язку (електронна пошта, телефон, факс) та програмно-технічний комплекс, який забезпечить виконання вимог, установлених Комісією для цієї діяльності, зокрема установлених Правилами (умовами) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами, затвердженими рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, та забезпечить подання до Комісії адміністративних даних та інформації у вигляді електронних документів із застосуванням електронного цифрового підпису.

ЯКИМИ Є ОBOB'ЯЗКИ ЛІЦЕНЗІАТА?

Обов'язки ліцензіата:

- ▶ Ліцензіат зобов'язаний створити власну веб-сторінку або веб-сайт для опублікування до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, річної фінансової звітності та річної консолідованої фінансової звітності разом з аудиторським висновком.

Ліцензіат для провадження професійної діяльності на фондовому ринку - діяльності з торгівлі цінними паперами повинен:

- розробити положення про провадження діяльності з торгівлі цінними паперами;
- розробити положення про відокремлений підрозділ ліцензіата (крім банку) та/або спеціалізований структурний підрозділ, які провадять діяльність з торгівлі цінними паперами (у разі їх створення); розробити порядок здійснення внутрішнього аудиту (контролю) (крім банку); розробити положення про внутрішній контроль; призначити контролера;
- розробити систему управління ризиками професійної діяльності з торгівлі цінними паперами (крім банку), яка включає такі елементи: визначення основних принципів управління ризиками професійної діяльності з торгівлі цінними паперами; виявлення, облік та опис ризиків окремо за кожним видом ризику; оцінювання ризиків та контроль (моніторинг) рівня ризиків; заходи щодо мінімізації ризиків та ліквідації негативних наслідків виявлених ризиків, у тому числі порядок та джерела фінансування заходів з компенсації отриманих збитків; моніторинг та дотримання пруденційних нормативів і заходи у разі їх відхилення від встановлених показників; формування управлінської структури ліцензіата, розробка внутрішніх правил, процедур та технологій з урахуванням прийнятих ліцензіатом основних принципів управління ризиками; контроль за ефективністю управління ризиками.

ОБОВ'ЯЗКИ ЛІЦЕНЗІАТА У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Управління ризиком ліцензіата

- ▶ При призначенні окремого працівника (призначається з числа сертифікованих фахівців) ліцензіата (крім банку) або у разі створення ліцензіатом (крім банку) підрозділу з управління ризиками необхідно у внутрішніх документах ліцензіата визначити його функції, порядок взаємодії з іншими підрозділами, у тому числі з контролером ліцензіата.
- ▶ До компетенції цього підрозділу (працівника) ліцензіата необхідно віднести: розробку та впровадження методики виявлення, оцінювання та контролю рівня ризиків професійної діяльності; аналіз та прогнозування стану системи управління ризиками, ідентифікацію критичних (найбільш ризикованих) бізнес-процесів, клієнтів, контрагентів, фінансових інструментів та послуг; виявлення концентрації ризиків та причини їх появи; впровадження заходів, процедур, механізмів та технологій мінімізації ризиків та ліквідації наслідків виявлених ризиків; оперативну координацію взаємодії підрозділів та виконавчого органу ліцензіата з питань управління ризиками; участь у розслідуванні випадків реалізації ризиків; розробку програм навчання працівників ліцензіата методам та інструментам управління ризиками; підготовку і надання звітності з питань управління ризиками виконавчому органу ліцензіата.
- ▶ За рішенням наглядової ради (у разі наявності) або вищого органу управління ліцензіата (крім банку) створюється структурний підрозділ або призначається окрема посадова особа, що проводить внутрішній аудит (контроль).
- ▶ Структурний підрозділ (окрема посадова особа), що проводить внутрішній аудит (контроль), підпорядковується наглядовій раді (у разі наявності) або вищому органу управління та організаційно не залежить від інших підрозділів торговця цінними паперами.

ПОЛІТИКА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ (СУР) АБО ЩОСЬ ІНШЕ?

Загальні вимоги до положення про внутрішній контроль торговця цінними паперами

Положення про внутрішній контроль торговця цінними паперами має містити, зокрема:

- порядок і строки розгляду звернень клієнтів та професійних учасників фондового ринку;
- процедуру запобігання несанкціонованому доступу до службової інформації і її неправомірному використанню, у тому числі при суміщенні різних видів професійної діяльності;
- ліквідність та інші показники (нормативи), що обмежують ризики з операцій з цінними паперами для торговця цінними паперами, установлені Комісією;
- вимоги, спрямовані на запобігання маніпулюванню цінами на фондовому ринку, установлені торговцем цінними паперами;
- опис функцій, прав та обов'язків контролера;
- повноваження контролера у разі виявлення ним порушень;
- форму і строки подання звітності контролером керівнику торговця цінними паперами;
- вимоги до оформлення первинних документів внутрішнього обліку, ведення облікових операцій і складання внутрішньої звітності;
- вимоги, спрямовані на врегулювання та запобігання конфлікту інтересів при провадженні професійної діяльності на фондовому ринку.

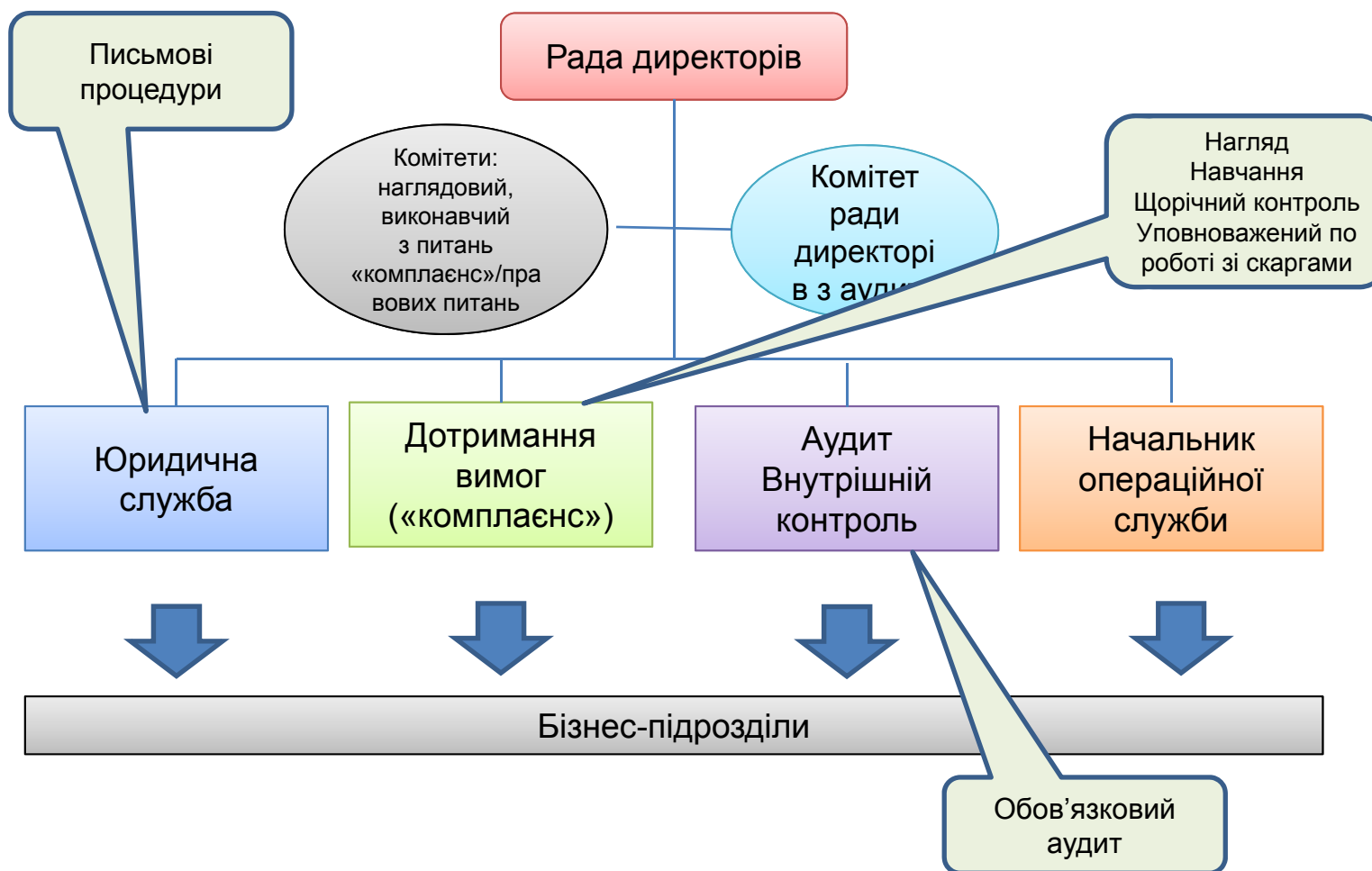
ІНШІ ОБОВ'ЯЗКИ ЛІЦЕНЗІАТІВ НА РИНКУ

Інші вимоги до контролера:

- ▶ Контролер торговця цінними паперами призначається з числа сертифікованих фахівців і відповідає за повноту та достовірність надання інформації до Комісії.
- ▶ Ліцензіат зобов'язаний протягом усього строку провадження діяльності з торгівлі цінними паперами виконувати вимоги законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.
- ▶ Банк (його відокремлені підрозділи) повинен (повинні) організувати свою діяльність відповідно до вимог Положення щодо організації діяльності банків та їх відокремлених підрозділів.
- ▶ Для провадження діяльності з управління цінними паперами грошові кошти клієнта (клієнтів), у разі якщо це передбачено договором управління, зараховуються на окремий поточний рахунок торговця цінними паперами в банку окремо від власних коштів торговця цінними паперами та відповідно до умов договору (договорів) про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти. Торговець цінними паперами звітує перед клієнтами про використання їхніх грошових коштів.
- ▶ Торговець цінними паперами веде облік цінних паперів, грошових коштів окремо для кожного клієнта та окремо від цінних паперів, грошових коштів та майна, що перебувають у власності торговця цінними паперами, відповідно до вимог, установлених Комісією за погодженням з Міністерством фінансів України, а у випадках, установлених законодавством, - також з Національним банком України.
- ▶ Пропонується запровадити базу даних звітності щодо звільнених працівників, працівників, що вийшли на пенсію, та працівників, що пішли з професії.

ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА НАГЛЯДУ НА РІВНІ КЕРІВНИЦТВА

Структура нагляду за діяльністю брокерів і дилерів

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ

Положення щодо пруденційних нормативів депозитарної та клірингової діяльності/управління ризиками:

- ▶ Це Положення встановлює порядок здійснення Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі - Комісія) пруденційного нагляду за депозитарною та кліринговою діяльністю, визначає основні ризики зазначених видів діяльності, показники, що застосовуються для їх вимірювання, встановлює їх нормативні значення, а також визначає вимоги до професійних учасників фондового ринку, що здійснюють депозитарну та клірингову діяльність, щодо запобігання та мінімізації впливу ризиків на їх діяльність.
- ▶ Дія цього Положення поширюється на Центральний депозитарій цінних паперів (далі - Центральний депозитарій), на професійних учасників фондового ринку, що провадять такі види діяльності:
  - a. депозитарну діяльність депозитарної установи;
  - b. клірингову діяльність.
- ▶ Дія цього Положення не поширюється на банки, які провадять професійну діяльність на фондовому ринку, крім Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках.

АВТОРИТЕТНІСТЬ НА РИНКУ: ДЕПОЗИТАРНА ТА КЛІРИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ризики депозитарної та клірингової діяльності:

- «профіль ризиків» - сукупність властивих певній установі видів ризиків;
- «система управління ризиками» - сукупність визначених установою правил та процедур, спрямованих на виявлення, оцінку та управління ризиками діяльності установи із урахуванням її профілю ризиків;
- «установа» - Центральний депозитарій, професійний учасник фондового ринку, що провадить депозитарну діяльність за окремими її видами, клірингову діяльність або суміщує її з іншими видами діяльності відповідно до законодавства про цінні папери та фондовий ринок.

До ризиків, які можуть виникати при провадженні депозитарної діяльності Центральним депозитарієм, депозитарною установою та при провадженні клірингової діяльності, належать такі їх види:

- ризик настання неплатоспроможності та банкрутства підприємства (фінансовий ризик);
- технічний ризик;
- операційний ризик;
- правовий ризик;
- ризик втрати ділової репутації;
- ризик настання форс-мажорних обставин.

РИЗИКИ ДЕПОЗИТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Управління конкретними ризиками депозитарної діяльності:

- ▶ Ризик настання неплатоспроможності та банкрутства підприємства (фінансовий ризик) може виникнути при погіршенні фінансового стану підприємства, якості його активів, структури капіталу, при виникненні збитків від його діяльності. Для вимірювання та оцінки фінансового ризику застосовується метод коефіцієнтного аналізу.
- ▶ Технічний ризик - це ризик виникнення збитків, пов'язаний з недосконалою роботою процесів та систем установи або їх недостатнім захистом, який включає ризик збою у роботі програмного та технічного забезпечення, обладнання, інформаційних систем, засобів комунікації та зв'язку, ризик, пов'язаний з цілісністю даних та носіїв інформації, ризик несанкціонованого доступу до інформації сторонніх осіб та інші ризики.
- ▶ Операційний ризик - це ризик виникнення збитків, пов'язаний з діями або бездіяльністю персоналу установи (людським фактором), що впливає з її операцій та обумовлений недоліками у внутрішніх системах та процедурах управління, організації та контролю в установі, який включає ризик допущення помилки при проведенні операції, здійснення неправомірних операцій, пов'язане з недостатньою кваліфікацією або із зловживанням персоналу, ризик розголошення інсайдерської інформації та інші ризики.

РИЗИКИ ДЕПОЗИТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Управління конкретними ризиками депозитарної діяльності:

- ▶ Правовий ризик - це ризик виникнення збитків, пов'язаний з недостатньою правовою захищеністю установи або з правовими помилками, яких припускається установа при провадженні діяльності (у тому числі пов'язаний з людським фактором).
- ▶ Ризик втрати ділової репутації (репутаційний ризик) - це ризик виникнення збитків, пов'язаний зі зменшенням кількості клієнтів або контрагентів установи через виникнення у суспільстві несприятливого сприйняття установи, зокрема її фінансової стійкості, якості послуг, що надаються установою, або її діяльності в цілому, який є наслідком реалізації фінансового, операційного, технічного та правового ризиків.
- ▶ Ризик настання форс-мажорних обставин - це ризик виникнення збитків від настання невідворотних обставин, у тому числі обставин непереборної сили, що неможливо передбачити, які призводять або створюють передумови для виникнення збоїв у роботі установи або безпосередньо перешкоджають її нормальному функціонуванню.

РИЗИК КЛІРИНГУ

Ризики, пов'язані з кліринговою діяльністю

- a. ринковий ризик;
  - b. кредитний ризик;
  - c. ризик ліквідності;
  - d. системний ризик.
- ▶ Ринковий ризик - це ризик виникнення збитків, пов'язаних з несприятливою зміною цін на фінансовому ринку, який виникає в установи, що є стороною договору щодо цінних паперів, внаслідок невиконання зобов'язань іншою стороною договору. Розмір збитків у цьому випадку пов'язаний із необхідністю придбання непоставленого активу за несприятливими цінами.
  - ▶ Кредитний ризик - це ризик виникнення збитків в установи, що є стороною договору щодо цінних паперів, унаслідок невиконання в повному обсязі або неповного виконання іншою стороною договору фінансових зобов'язань перед установою за договором. Розмір збитків у цьому випадку пов'язаний із сумою невиконаного зобов'язання.
  - ▶ Ризик ліквідності - це ризик виникнення збитків в установи, що є стороною договору щодо цінних паперів, унаслідок неможливості своєчасного виконання в повному обсязі (несвоєчасного виконання) своїх фінансових зобов'язань іншою стороною договору внаслідок відсутності достатнього обсягу високоліквідних активів. Розмір збитків у цьому випадку пов'язаний із необхідністю залучення установою грошових коштів або інших активів для виконання інших зобов'язань.

РИЗИК КЛІРИНГУ

Ризики, пов'язані з кліринговою діяльністю

- ▶ Системний ризик - це ризик виникнення збитків у інших учасників клірингу внаслідок неможливості виконання ними своїх зобов'язань у зв'язку з невиконанням (несвоєчасним виконанням) зобов'язань одним учасником унаслідок реалізації у нього кредитного ризику або ризику ліквідності, що може призвести до неможливості завершення усіх розрахунків. Розмір збитків у цьому випадку визначається сумою збитків усіх учасників, що задіяні у процесі неплатежів.
- ▶ Існують також додаткові ризики, пов'язані з колапсом кредитування або ліквідності на ринку в цілому; при цьому постає питання того, чи надасть Національний банк України підтримку ринкові шляхом покриття зобов'язань клірингової установи.

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ АВТОРИТЕТНОСТІ

Пруденційні нормативи для оцінки та кількісного вимірювання ризиків:
див. настанови, викладені в рішенні НКЦПФР від 25 березня 2014 року №343

Ключові показники та коефіцієнти дають змогу оцінити фінансову стійкість (платоспроможність), фінансування (тягар заборгованості), загальну та абсолютну ліквідність. Там же встановлено мінімальний розмір регулятивного капіталу.

- ▶ Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу — це відношення розміру регулятивного капіталу установи до суми активів, зважених за ступенем ризику.
- ▶ Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу відображає наявність у підприємства достатнього капіталу для негайного виконання своїх зобов'язань.
- ▶ Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу розраховується за формулою:

(регулятивний капітал/ $\sum A_n \times K_n$) $\times$ 100%

- де A_n — вартість активів n-ї групи, розподілених за ступенем ризику;
- K_n — коефіцієнти зваження, що відображають ступінь ризикованості відповідних груп активів.

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ УЧАСНИКІВ РИНКУ

Показники для оцінки фінансового стану установи - це показники, що характеризують загальний фінансовий стан установи, якість її активів, структуру капіталу.

- ▶ Коефіцієнт платоспроможності (фінансової стійкості) розраховується як відношення розміру власного капіталу установи до балансової вартості активів.
- ▶ Коефіцієнт платоспроможності (фінансової стійкості) відображає питому вагу власних коштів у загальній вартості засобів, що використовуються установою у її діяльності (авансованих у діяльність установи), та характеризує фінансову стійкість установи, а також незалежність від зовнішніх джерел фінансування її діяльності.
- ▶ Коефіцієнт фінансування (заборгованості) розраховується як відношення розміру залучених коштів установи, який обчислюється як різниця між підсумком балансу та розміром власного капіталу, до власного капіталу установи.
- ▶ Коефіцієнт фінансування (заборгованості) відображає кількість залучених коштів, що припадає на одиницю власних коштів установи, та характеризує забезпеченість заборгованості установи її власним капіталом, а також її залежність від залучених засобів.
- ▶ Коефіцієнт загальної ліквідності розраховується як відношення балансової вартості оборотних активів установи до величини її поточних зобов'язань.
- ▶ Коефіцієнт загальної ліквідності відображає частину поточних зобов'язань, яку установа зможе погасити, якщо реалізує усі свої оборотні активи, та характеризує спроможність установи виконувати свої поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів.
- ▶ Коефіцієнт абсолютної ліквідності розраховується як відношення вартості високоліквідних активів установи, до яких належать грошові кошти, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції, до величини її поточних зобов'язань.
- ▶ Коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає частину поточних зобов'язань, яку установа зможе погасити негайно, та характеризує достатність високоліквідних активів установи для того, щоб терміново ліквідувати її поточну заборгованість.

РИЗИК КЛІРИНГУ ТА АВТОРИТЕТНІСТЬ НА РИНКУ

- ▶ Коефіцієнт покриття зобов'язань учасників клірингу є показником для оцінки здатності особи, що провадить клірингову діяльність, забезпечити виконання зобов'язань учасників клірингу за договорами щодо цінних паперів, тобто гарантувати проведення розрахунків за зобов'язаннями навіть за умов, якщо усі зобов'язання учасників клірингу, що є однією зі сторін розрахунків, щодо яких визначено від'ємне сумарне значення обов'язків щодо переказу грошових коштів за підсумками клірингу, у визначений термін не будуть виконані.
- ▶ Коефіцієнт покриття зобов'язань учасників клірингу розраховується як відношення суми зобов'язань у грошових коштах клієнтів особи, що провадить клірингову діяльність, за підсумками клірингу щодо договорів купівлі-продажу цінних паперів, термін виконання зобов'язань за якими настав, до суми вартості попередньо зарезервованих учасниками клірингу грошових коштів (забезпечення зобов'язань) та розміру гарантійного (або інших аналогічного призначення) фонду.
- ▶ Коефіцієнт покриття зобов'язань учасників клірингу розраховується за формулою

Сума зобов'язань за підсумками клірингу щодо договорів купівлі-продажу цінних паперів, термін виконання зобов'язань за якими настав/(Вартість зарезервованих грошових коштів + Розмір гарантійного фонду)

Зазначений показник є інструментом оцінки впливу ринкового, кредитного ризиків, ризику ліквідності, а також системного ризику як наслідку дії зазначених ризиків, що виникають в учасників процесу клірингу, на рівень ризику, якому піддається особа, що провадить клірингову діяльність, яка опосередковано приймає на себе зазначені ризики сторін договорів щодо цінних паперів.

ЗНОВ ПРО СУР

Внутрішня система запобігання та мінімізації впливу ризиків установи (знов про СУР):

- ▶ Для ефективного запобігання та мінімізації впливу ризиків установа має розробити власну систему відповідних заходів, що відповідає обсягу та характеру діяльності такої установи, із урахуванням її профілю ризиків.

До обов'язкових елементів внутрішньої системи заходів із запобігання та мінімізації впливу ризиків установи належать:

- ▶ система управління ризиками (далі - СУР);
- ▶ система внутрішнього контролю та аудиту;
- ▶ система корпоративного управління.
- ▶ Залежно від обсягу та характеру своєї діяльності установа повинна створити структурний підрозділ або призначити відповідального працівника, до повноважень якого має належати реалізація функцій СУР. Такий підрозділ (працівник) має бути відокремленим (незалежним) від підрозділів, з діяльністю яких пов'язано виникнення ризиків.
- ▶ Установа повинна розробити та затвердити її вищим органом управління або наглядовою радою (у разі її створення) внутрішній документ, який регламентує функціонування СУР та визначає профіль ризиків установи і систему заходів із запобігання та мінімізації впливу ризиків на діяльність установи, а також встановлює права й обов'язки та розподіляє відповідальність між структурними підрозділами, посадовими особами та працівниками установи у процесі управління ризиками.

ЦІЛІ ТА ПРИНЦИПИ СУР

Знов про основні цілі СУР та структури зниження ризику:

- ▶ виявлення ризиків;
- ▶ вимірювання ризиків;
- ▶ якісне та кількісне оцінювання ризиків;
- ▶ визначення заходів із запобігання та мінімізації впливу ризиків;
- ▶ моніторинг ризиків;
- ▶ контроль за прийнятним для установи рівнем ризику;
- ▶ проведення моделювання та прогнозування процесів та майбутніх результатів діяльності установи на основі аналізу інформації та оцінки ризиків;
- ▶ визначення ефективності СУР та її удосконалення.

З метою запобігання та мінімізації впливу ризиків, притаманних установі, залежно від обсягу та характеру своєї діяльності установа повинна створити службу внутрішнього аудиту (контролю).

Для ефективного управління ризиками, притаманними установі, установа повинна створити систему корпоративного управління, що встановлює стандарти корпоративного управління.

Система корпоративного управління установи має визначати правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності установи та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами установи та її учасниками стосовно управління установою.

ЗАХОДИ ТА ДІЇ ЩОДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ, ЯКІ ДИКТУЮТЬСЯ ЗДОРОВИМ ГЛУЗДОМ

Заходи з запобігання та мінімізації впливу ризиків, які диктуються здоровим глуздом :

- ▶ Установою має бути визначено заходи для запобігання та мінімізації усіх видів ризиків відповідно до профілю ризиків установи.
- ▶ До заходів з мінімізації впливу ризику настання неплатоспроможності та банкрутства установи можна віднести контроль фінансового стану підприємства, якості його активів, структури капіталу й відповідне коригування у разі появи ознак їх погіршення.

До заходів з мінімізації впливу технічного ризику можна віднести:

- використання надійних технічних, програмних, інформаційних, технологічних систем і засобів комунікації та зв'язку, які відповідають кількості, складності та обсягу операцій установи;
- забезпечення безперебійного функціонування програмно-технічних засобів та обладнання, за допомогою яких здійснюється операційна діяльність установи, у тому числі безперебійного електроживлення;
- застосування засобів захисту інформації на всіх етапах її обробки та зберігання;
- дублювання та архівування інформації;
- організація контролю доступу до інформації та приміщень установи сторонніх осіб тощо.

ПРАВИЛА КОНТРОЛЮ НАД ВНУТРІШНІМ І ЗОВНІШНІМ РИЗИКОМ, ЩО ДИКТУЮТЬСЯ ЗДОРОВИМ ГЛУЗДОМ

Заходи з запобігання та мінімізації впливу ризиків, які диктуються здоровим глуздом:

До заходів з мінімізації впливу операційного ризику можна віднести:

- виважену політику підбору кваліфікованих кадрів, зокрема встановлення жорсткіших критеріїв відбору персоналу та додаткових вимог до його кваліфікації та дисциплінованості;
- проведення навчання та підвищення кваліфікації персоналу;
- обмеження доступу до інсайдерської інформації та інформації з обмеженим доступом;
- перевірку правомірності та безпомилковості проведених операцій;
- чітке розмежування повноважень та обов'язків окремих структурних підрозділів, а також окремих працівників у складі підрозділу, регламентування їх повноважень та обов'язків відповідними положеннями про структурні підрозділи та посадовими інструкціями працівників;
- контроль за дотриманням визначених відповідними положеннями про структурні підрозділи та посадовими інструкціями працівників повноважень та обов'язків, зокрема шляхом створення системи внутрішнього контролю та аудиту;
- наявність внутрішніх інструкцій установи, що регламентують порядок взаємодії окремих структурних підрозділів установи між собою у процесі здійснення діяльності, у тому числі при суміщенні установою декількох видів професійної діяльності на фондовому ринку, що вимагає їх провадження окремими структурними підрозділами установи;
- встановлення ефективних процедур вирішення корпоративних та особистих конфліктів, зокрема шляхом створення системи корпоративного управління тощо.

ПРАВИЛА КОНТРОЛЮ НАД ВНУТРІШНІМ І ЗОВНІШНІМ РИЗИКОМ, ЩО ДИКТУЮТЬСЯ ЗДОРОВИМ ГЛУЗДОМ

Заходи з запобігання та мінімізації впливу ризиків, які диктуються здоровим глуздом:

До заходів з мінімізації впливу правового та репутаційного ризику можна віднести:

- чітке розмежування повноважень та відповідальності між органами управління, посадовими особами, окремими структурними підрозділами та працівниками установи, регламентування їх повноважень та обов'язків відповідними положеннями про структурні підрозділи та посадовими інструкціями працівників;
- своєчасне інформування структурних підрозділів та працівників установи про зміни у законодавстві, а також у внутрішніх документах установа;
- аналіз скарг та претензій щодо діяльності установи з боку клієнтів та контрагентів;
- розробку типових форм договорів та інших документів;
- попередження порушень вимог нормативно-правових актів установою, зокрема шляхом створення системи внутрішнього контролю та аудиту тощо.

СЛАБКІ МІСЦЯ РИНКУ: РИЗИК КЛІРИНГУ

Заходи з запобігання та мінімізації впливу ризиків, які диктуються здоровим глуздом:

- ▶ Ризик ліквідності, ринковий, кредитний, системний ризики виникають в учасників клірингу і не є безпосередньо ризиками особи, що провадить клірингову діяльність, але у зв'язку з тим, що здійснення зазначеною установою клірингу передбачає забезпечення та гарантування виконання зобов'язань за договорами щодо цінних паперів учасників клірингу, вона опосередковано приймає на себе зазначені ризики сторін договорів, щодо яких здійснюється кліринг, а отже, повинна здійснювати управління зазначеними ризиками, у тому числі створити та застосовувати систему управління ризиками невиконання або неналежного виконання зобов'язань, що виникають за договорами щодо цінних паперів.
- ▶ Механізмом зниження ризиків невиконання або неналежного виконання зобов'язань щодо договорів з цінними паперами особою, що провадить клірингову діяльність, може бути:
- ▶ обов'язкове стовідсоткове попереднє депонування та резервування коштів та цінних паперів або інших фінансових інструментів;
- ▶ часткове (або таке, що відсутнє) попереднє депонування та резервування коштів і цінних паперів або інших фінансових інструментів з обов'язковим створенням СУР та системи гарантій.
- ▶ Якщо механізмом зниження ризиків невиконання або неналежного виконання зобов'язань щодо договорів з цінними паперами особою, що провадить клірингову діяльність, обрано обов'язкове стовідсоткове депонування та резервування коштів та цінних паперів або інших фінансових інструментів, то установа повинна здійснювати контроль за дотриманням обсягу договорів, що приймаються до клірингу, у межах сум зарезервованих коштів та депонованих цінних паперів.
- ▶ Для мінімізації операційного ризику особа, що провадить клірингову діяльність, може створити резервний (страховий) фонд за рахунок нерозподіленого прибутку для забезпечення виконання зобов'язань учасника клірингу у випадку недостатності коштів для завершення розрахунків у зв'язку з помилкою особи, що провадить клірингову діяльність.

ПРУДЕНЦІЙНІ ЗАХОДИ ТА ОЦІНКИ

Заходи з запобігання та мінімізації впливу ризиків, які диктуються здоровим глуздом:

- ▶ Якщо механізмом зниження ризиків невиконання або неналежного виконання зобов'язань за договорами щодо цінних паперів особою, що провадить клірингову діяльність, обрано часткове (або таке, що відсутнє) попереднє депонування та резервування коштів та цінних паперів або інших фінансових інструментів, то відповідними заходами щодо мінімізації ризику незавершення розрахунків можуть бути:
  - встановлення та контроль за дотриманням ліміту незабезпеченої частини договору;
  - створення гарантійного (або іншого аналогічного призначення) фонду за рахунок внесків учасників клірингу для забезпечення виконання зобов'язань учасників клірингу за договорами щодо цінних паперів, щодо яких здійснюється кліринг;
  - створення резервного (страхового) фонду за рахунок нерозподіленого прибутку особи, що провадить клірингову діяльність, для забезпечення виконання зобов'язань учасника клірингу у випадку недостатності коштів для завершення розрахунків у зв'язку з помилкою особи, що провадить клірингову діяльність;
  - страхування особи, що провадить клірингову діяльність, від збитків у випадку неплатоспроможності учасника клірингу;
  - інші дії, що не суперечать законодавству.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВИЛ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ДОБРОБУТУ

Положення щодо пруденційних нормативів I:

- ▶ Це Положення встановлює порядок розрахунку обов'язкових до виконання пруденційних нормативів та порядок звітування щодо їх виконання до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі - Комісія) юридичними особами, що здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, а саме торговців цінними паперами, які здійснюють брокерську, дилерську діяльність, андеррайтинг, а також управління цінними паперами (далі - торговці цінними паперами).

У тексті Правил скорочення вживаються в такому значенні:

- «адекватність капіталу першого рівня» — пруденційний норматив, який встановлений Комісією з метою визначення спроможності торговця цінними паперами своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями незалежно від непередбачуваних збитків, яких він може зазнати у процесі своєї діяльності залежно від розміру ризиків;
- «адекватність регулятивного капіталу» — пруденційний норматив, який встановлений Комісією та характеризує здатність торговця цінними паперами своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають з умов професійної діяльності на фондовому ринку, та покрити збитки, спричинені взятими ризиками за рахунок регулятивного капіталу;
- «коефіцієнт левериджу» — пруденційний норматив, який встановлений Комісією з метою визначення співвідношення регулятивного капіталу до скоригованих активів торговця цінними паперами;

ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРУДЕНЦІЙНИХ НОРМАТИВІВ: ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНА ПЕРЕДОВА ПРАКТИКА?

Положення щодо пруденційних нормативів I:

- «показники продуктивності торговців цінними паперами» — пруденційний норматив, який встановлений Комісією з метою обмеження співвідношення загальної суми договорів, укладених торговцем цінними паперами, але не виконаних на день розрахунку (відкриті позиції), до розміру власного капіталу торговця цінними паперами залежно від видів професійної діяльності на фондовому ринку;
- «пруденційні нормативи» — кількісні та якісні показники, встановлені Комісією з метою здійснення пруденційного нагляду, обов'язкові для дотримання професійними учасниками фондового ринку;
- «регулятивний капітал торговця цінними паперами» — пруденційний норматив, який встановлений Комісією та є показником діяльності професійного учасника фондового ринку, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків фінансових ризиків, на які наражається торговець цінними паперами в процесі здійснення професійної діяльності на фондовому ринку.

ФІНАНСОВІ НОРМАТИВИ: ЧИ ВОНИ ЩОСЬ ОЗНАЧАЮТЬ?

Застосування Положення щодо пруденційних нормативів:

- ▶ Дія цього Положення поширюється на торговців цінними паперами незалежно від організаційно-правової форми (крім банків).
- ▶ Торговці цінними паперами, яким вперше видано Комісією ліцензію на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку - діяльності з торгівлі цінними паперами (брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, діяльності з управління цінними паперами), розраховують пруденційні нормативи з дати укладання першого договору.

Пруденційні нормативи для торговців цінними паперами:

Відповідно до цього Положення обов'язковими до дотримання торговцями цінними паперами є такі показники пруденційних нормативів щодо:

- адекватності капіталу першого рівня;
- абсолютної ліквідності;
- адекватності регулятивного капіталу;
- коефіцієнту левериджу;
- продуктивності;
- регулятивного капіталу.

Інформація щодо чисельних значень, що є складовими розрахунків пруденційних нормативів діяльності торговців цінними паперами, готується та направляється до центрального апарату Комісії на підставі даних бухгалтерського обліку, який ведеться згідно з вимогами Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", інших нормативно-правових актів.

ОСТАННЯ ФІНАНСОВА КРИЗА

- ▶ ЄС та США приділяють основну увагу стрес-тестуванню достатності капіталу та якості тих активів, що наражають капітал на ризик.
- ▶ Багато країн розробили широкий асортимент кількісних моделей, шукаючи відповідь на питання: «Що станеться, якщо...?»
- ▶ Моделі «що-якщо» охоплюють ризики клірингу, третіх осіб та контрагентів, леверидж, маржу та волатильність (мінливість)
- ▶ Дефолти
- ▶ Погіршення якості цінних паперів
- ▶ Рух валютних курсів
- ▶ Фінансові програми уряду

РИЗИК КЛІЄНТА

Знаєте свого клієнта?

- ▶ Рівень та комплексність знань
- ▶ Освіта
- ▶ Фінансова спроможність
- ▶ Відмивання грошей
- ▶ Шахрайство
- ▶ Фальшива ідентифікація особи
- ▶ Інсайдерські операції
- ▶ Авторизація
- ▶ Обачливість
- ▶ Засоби
- ▶ Роль діагностичних процедур
- ▶ Правовідносини

НАСКІЛЬКИ ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ СИТУАЦІЯ НА РИНКАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ?

- ▶ Обговорення ризиків, притаманних саме Україні:
- ▶ Ситуаційне дослідження: як заробити або втратити гроші?
- ▶ Як уникнути ризику: а ми знаємо, як саме?
- ▶ Чи прагнемо ми уникати всіх видів ризику?
- ▶ Правильне або помилкове сприйняття
- ▶ Оцінки: а чи правдиві вони?
- ▶ Ви хочете вночі спати спокійно?

РОЗБУДОВА ДОВІРИ ДО РИНКУ: ПОЛЬСЬКА МОДЕЛЬ

- ▶ Приватизація
- ▶ Пайові інвестиційні фонди
- ▶ Компанії з управління активами
- ▶ Прозорість
- ▶ Варшавська фондова біржа
- ▶ Інтереси суспільства, освіта та участь
- ▶ Комісія з цінних паперів
- ▶ Життєздатність ринку
- ▶ Національні лістинги польських фірм
- ▶ Ставлення в регіоні
- ▶ Захист громадськості й заохочення інвестицій